

IslamHouse.com

مركز الأوسول
Osoul Center
www.osoulcenter.com

الأصول الثلاثة وأدلتها
وشروط الصلاة

HUNDEELEE SADANIIFI RAGAA ISII

Qopheessaa

Muhammad bin Abdulwahhaab

Hiikaa

Gaalii Abbaaboor

Gulaala

Shekh Jamaal Shekh
Muhammad

Oromo
Oromoo
أورومو

الأصول الثلاثة وأدلتها

تأليف

الشيخ محمد بن عبد الوهاب

ترجمة

الداعية غالي أباور

مراجعة

الداعية جمال محمد أحمد

OROMO
OROMOO
أورومو

٢٠٠٠ جمعيية اللىءوة والإرشاء وءوءية البالباء بالربوة، ١٤٤٢هـ

فهرسة مكءبة الملك فهد الوءنبة أثناء النشر

مركز أصول

الأصول الءلءاءة وأءلءها - اللعة الأورومفة. / مركز أصول..- الرفاء، ١٤٤٢هـ

٦٤ ص، ١٢ سم x ١٦,٥ سم

رءمك : ١٧-٥-٨٢٢٣-٦٠٣-٩٧٨

١- العقفءة الإسلامفة

٢- الءوءفء

أ. العءوان

١٤٤٢/٢٥٢٢

ءء٠ ءفوف

رقم الاءءاع: ١٤٤٢/٢٥٢٢

رءمك : ١٧-٥-٨٢٢٣-٦٠٣-٩٧٨

This book is the property of the Osoul Center. Permission is granted for it to be stored, transmitted, and published in any print, electronic, or other format - as long as the Osoul Center is clearly mentioned on all editions, no changes are made without the express permission of the Osoul Center, and a high level of quality is maintained.

+966 11 445 4900

+966 11 497 0126

P.O.BOX 29465 Riyadh 11457

osoul@rabwah.sa

www.osoulcenter.com

Bismillaahi Rrahmaani Rrahiim

Kitaabni hundeelee sadeen

jedhamu kuni irra filatamaa kitaabban waayee barnoota towhiidaa keessatti qopheeffame keessa isa tokko. Abbaan isa qopheesses sheeka islaamaa Muhammad Abdulwahaab Rabbi irraa haajaalatu. ustaaz gaalii abbaa boor afaan keenya afaan oromooti hiiktee akka ummanni keenya waayee barnoota dubartootaa murteessituu tana afaan isaatiin dubbisee hubatu goote. Rabbiin kan kqopheesseefii kan hikes isaan lameenu irraa haajaalatu, jannataanis galata haa galchuuf. Nutis gulaallee maxxansaafii karaa interneetiinis raabsinee akka ummata keenya bira gayu goone. Rabbiin nurraa haaqeebalu. Dhumarratti ummata keenyaa hundaan keessaattu dargaggootaafii barattootaan kitaaba kana akka dubbistanii irraa barattan isinii dhaamsa dabarsina. Jaarraanjirrujaarraabeekkomsaa, saayinsiifii teknolojii

HUNDEELEE SADANIIFI RAGAA ISII

waan taheef barnoota islaamaarratti akka jjajjabaattan isiniin jennaa. Barnootaafii ogummaa qabdaniinis diin keessan akka tajaajiltan isin yaadachiisna.

Shekh Jamaal shekh Muhammad
shekh Ahmad
shekhjamal@yahoo.com
Abu Saalih Almuhajiri
00966505697461
KSA Riyaadh

Maqaa Rabbii Akkaan Mararfataa Akkaan Rahmata Godhaa Ta’etiin

Beeki, Rabbiin si haa mararfatuu, dubbiin ibsa afur barachuun dirqama nurratti ta’a.

Tokkoffaan barumsa: innis Rabbiin baruu, Nabiyyii Isaa baruufi amantii Islaamaa ragaadhaan baruudha.

Lammaffaan ittiin hojjachuudha.

Sadaffaan gara isaatti waamuudha.

Afraffaan immoo rakkoo isa keessatti nama qunnamu irratti obsuudha.

Ragaan kana hundaatuu jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿وَالْعَصْرِ ۝١ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝٢ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالْحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ﴾ [العصر: ١-٣]

“Maqaa Rabbii akkaan mararfataa akkaan rahmata godhaa ta’etiin. Yeroonin kakadha. Dhugumatti, ilmi namaa hoongoo keessa jira. Isaannan amanan; gaggaarii dalagan; haqa walii dhaamaniifi obsa walii dhaaman malee (warri hafan hoongoo guddaa keessa jiru).” [Al-Asr:1-3]

Imaamu-Shaafi’iin, Rabbiin isa haa mararfatuu, ni jedhe: “odoo Rabbiin suurattii kana malee ragaa biraa uumama isaatiif buusuu baateeyyuu isaaniif ni geessi ture.”

Bukhaariin, Rabbiin isa haa mararfatuu, ni jedhe: “boqonnaan kun barumsi dubbachuufi hojjachuu akka dursu dubbata; ragaan immoo jecha Rabbiiti:

﴿ فَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَسْتَغْفِرُ لَذُنُوبِكُمْ ﴾ [محمد: ١٩]

‘dhugumatti akka Rabbiin malee dhugaan gabbaramaan hin jirre bari; dilii keetiifis araarama barbaadi.’

Dubbiifi hojiidhaan dura beekumsaan jalqabe.”

Beeki, Rabbiin si haa mararfatuu, Muslima dhiiraafi Muslima dubartii cufa irratti ibsa sadan kana barachuuniifi ittiin hojjachuun dirqama ta’a.

Tokkoffaan: Rabbiin nu uumee nu nyaachise; duwwaas akka kanaan nu hin dhiifne. Hinumaa ergamaa nutti erge. Namni isaan bule jannata seena; namni isa faallesse immoo ibidda seena. Ragaan isaas jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ۗ فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيًّا ﴾ [المزمل: ١٥-١٦]

“Nutti akkuma gara Fir’awn Ergamaa erginee turre gara keessanittis Ergamaa ragaa isin irratti ba’u erginee jirra. Fir’awnis Ergamicha faallessee, qabaa cimaa isa qabne.” [Almuzzammil: 15]

❁ **Lammaffaan:** Rabbiin ibaadaa isaa keessatti wanti tokkollee isatti qindeeffamuu hin jaalatu; maleykaa gara isaatti dhiheenya qabus ta’ee nabiiyiin ergamaanis isatti qindeeffamuu hin jaalatu. Ragaan isaa jecha Rabbii ol ta’ee:

﴿وَأَنَّ الْمَسْجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾ [الجن: ١٨]

“Masjiidonna kan Rabbiiti. Rabbii wajjiin homaa hin waammatinaa (gabbarinaa).” [Aljinni: 18]

❁ **Sadaffaan:** namni Ergamichaan bulee Rabbiin tokkoomse nama Rabbiifi Ergamaa isaa morme, odoma fira dhiihoo ta’eeyyuu, jaalallee icciti godhachuun isaa hin eeyyamamu. Ragaan kanaas jecha Rabbii ol ta’ee:

﴿لَا يَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ [المجادلة: ٢٢]

“Ummata Rabbiifi Guyyaa Aakhiraatti amananu, namoota Rabbiifi ergamaa Isaa morman odoma abbootii isaanii, yookiin ilmaan isaanii, yookiin obboleeyyan isaanii, yookiin firoota isaanii ta’anillee, kan (iccitiin isaan) jaallatanu hin argitu. Isaan sun (Rabbiin) onnee isaanii keessatti iimaana barreessee jira; tumsa Isa irraa ta’eenis

isaan jabeesseera. Jannatoota laggeen isii jala yaa’anis achi keessaatti hafoo haala ta’aniin isaan seensisa. Rabbiin isaan irraa jaallateera; Isaanis Isa irraa jaalataniiru. Isaan garee Rabbiiti. Dhagayaa! Dhugumatti, gareen Rabbii isaantu milkaa’oodha.” [Almujaadala:22]

Beeki, Rabbiin gara isaaf ajajamuutti si haa qajeelchuu, daandiin sirriin karaan Ibraahiim Rabbii tokkichaaf amantii qulqulleessitee isa gabbaruudha. Kanumatti Rabbiin cufa namaa ajaje; isheedhaaf jechas isaan uume. Rabbiin ni jedhe:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [الذاريات:٥٦]

“Jinniifi ilma namaa akka Ana gabbaraniif malee hin uumne.” [Azzaariyaat:56]

Hiikti jecha Ana gabbaraniif jedhuu ana haa tokkoomsaniif jechuudha. Irra guddaan wanti Rabbiin itti ajajee Tawhiida; innis ibaadaadhaan⁽¹⁾ Rabbiin tokko taasisuudha. Irra guddaan waan Rabbiin irraa dhorgee immoo shirkiidha; innis waan biraa isaa wajjin gabbaruudha. Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

1 Tawhiidni ibaadhaan Rabbiin tokko taasisuu yookiin kophaa baasuu qofa irratti hin gabaabbatu. Waan ittiin Rabbiin kophaa ta’u cufaan isa tokkoomsuu hundaayuu of keessatti qabata. Gocha inni kophaa isaa raawwate keessattis isa tokkichoomsuun dirqama; akkasumas maqoolee fi sifata isaa keessatti isa tokkoomsuun tawhiida jala seena.

﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾ [النساء: ٣٥]

“Rabbiin qofa gabbaraa; isatti homaa hin qindeessinaa.”

[Annisaa’i: 35]

Yeroo “bu’uurri (usuulli) sadan ishee baruun nama irratti dirqama ta’u maali?” Siin jedhame “garbichi Rabbii isaa beekuu, amantii isaa beekuufi Nabiyyii isaa Muhammadiin (saw) beekuudha” jedhii deebisi.

Bu'uura tokkoffaa: gabrichi Gooftaa isaa beekuu

Yeroo “Gooftaan kee eenyu?” siin jedhame, jedhi: “Gooftaan kiyya Rabbii Isa tola isaatiin na guddise; aalama hunayyuu kan guddiseedha. Isa malee gabbaramaa tokkollee hin qabu. Ragaan jecha Rabbii ol ta’eti:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ [الفتاحة: ٢]

“Faaruun hundi kan Rabbii gooftaa aalamaati.”

[Alfaatihaa:2]

Wanti Rabbiin malee jiru hundinuu aalama keessatti ramadama. Anis aalama sana keessaa tokko” jedhiin.

Yeroo “maaliin gooftaa kee barte” siin jedhame, jedhi: “mallattoolee isaatiin, uumama isaatiin. Halkan, guyyaan, biiftuufi jiini mallattoolee isaa irraayi. Samiin torban, dachiin torbaniifi wanti isaan keessa jiruufi gidduu isaanii jiru uumama Rabbii irraayi.” Ragaan jecha Rabbii ol ta’eti:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا سَجْدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ
وَأَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ [فصلت: ٢٧]

“Halkan, Guyyaan, Aduufi baatiinis mallattoolee Isaati. Aduufis ta’ee baatiif hin sagadinaa; yoo kan (dhugaan) Isa gabbartan taatan Rabbii isaan uume qofaaf sagadaa.”

Ammas Ragaan jecha Rabbii ol ta’eti:

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشَىٰ اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ [الأعراف: ٥٤]

“Dhugumatti, Gooftaan keessan Rabbii Isa samiifi dachii guyyoota jaha keessatti uumee ergasii Arshii irratti (ol ta’iinsa isaaf malu) ol ta’ee dha. Haala ariitiidhaan isa barbaada ta’een halkaniin guyyaa haguuga. Aduu, ji’aafi urjiwwanis kan ajaja Isaatiin laaffifaman ta’anii (isaan uume). Dhagayaa! Uumuuniifi ajajnis kan Isaati. Rabbiin Gooftaa aalamaa ta’e toltuun isaa baay’ate.” [Al-A’araaf: 54]

Rabbiin isa qofatu gabbaramaadha. Ragaan jecha Rabbii ol ta’eti:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ ۗ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾﴾ [البقرة: ٢١-٢٢]

“Yaa namootaa! akka Rabbiin sodaattaniif jecha gooftaa keessan isa isiniifi warra isiniin duraa uume qofa gabbaraa! (Rabbiin) Isa dachii afaa, samii immoo ijaarsa (gubbaa)

isiniif taasissee, kan samii irraa bishaan buusee ergasii isaan fuduraa irraa soorata isiniif baaseedha. Kanaafuu odoo (kan gabbaramuu malu Rabbiin qofa akka ta'e) beektanuu Rabbiif shariikota hin godhinaa.” [Albaqaraa:21-22]

Ibnu Khasiir ni jedhe: “inni wantoota kana uume isatu gabbaramuu haqa godhata.”

Gosoowwan ibaadaa kan Rabbiin itti ajaje kan akka Islaamaa, Iimaanaafi Ihsanaati. Du'aa'iin, sodaan, kajeellaan, tawakkulli, fedhuun, of gadi qabuun, beekanii sodaachuun, toobachuun, gargaarsifachuun, maganfachuun, birmachiifachuun, qalmi, nazriin (qodhaanii) fi kan biroollee kan kana jala seenan kanneen Rabbiin itti ajaje cufti Rabbuma qofaaf ta'u⁽¹⁾. Ragaan jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿وَأَنَّ الْمَسْجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾ [الجن: ١٨]

“Masjiidonni kan Rabbiiti. Rabbii wajjiin homaa hin waammatinaa (gabbarinaa).” [Aljinni: 18]

Namni isaan kana irraa tokkollee waan Rabbiin malee jiruuf dabarsee kenne inni Mushrika; kaafiras.

1 Tawhiidni guddaan bakka kana keessa jira. Namni tokko tawhiida qaba jechuuf wantoota armaan olitti dubbataman cufaa Rabbiif qofa taasisuun isar-ratti dirqama. Du'aa'ii ogga kadhatu Rabbiin qofa kadhachuun dirqama. Waliyyii wahii, sheeka, qabrii nama awwaalamee ture, muka wahii fi kkf kadhachuun seera Islaamaa tokko keessallee hin jiru. Kun hinumaa waan Islaama diiguudha. Ibaadaan hafan hundinuu akkuma kana.

Ragaan jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ، بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴾ [المؤمنون: ١١٧]

“Namni Rabbii wajjin odoo ragaa isa irratti hin qabne, gabbaramaa biraa kadhatu (gabbaru), qormaanni isaa Gooftaa isaa bira jira. Dhugumatti, warri kaafaran hin milkaa’anu.” [Almu’uminuun: 117]

Hadiisa keessa immoo “du’aa’iin dhuka ibaadaati” jechuutu jira. Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿ وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴾ [غافر: ٦٠]

“Gooftaan keessan ni jedhe: “Na kadhaa; isiniifin owwaadhaa. Dhugumatti, isaan ana gabbaruu irraa boonan, salphattoota ta’anii jahannam seenuuf jiru.” [Ghaafir:60]

Ragaan sodaa jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾ [آل عمران: ١٧٥]

“Yoo mu’umina taataniif isaan hin sodaatinaatii anuma sodaadhaa.” [Aali Imraan: 175]

Ragaan kajeellaa jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَحْدَهُ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴾ [الكهف: ١١٠]

“Namni Gooftaa isaatiin wal ga’uu kajeelu dalagaa gaarii haa hojjatu; Gooftaa isaa gabbaruu keessattis eenyuunillee hin qindeessin.” [Alkahf:101]

Ragaan tawakkulaa (Rabbirratti hirkachuu) jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ [المائدة: ٢٣]

“Yoo Mu’umina taataniif Rabbirratti hirkadhaa.”
[Almaa’idaa: 23]

﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ [الطلاق: ٣]

“Nama Rabbirratti hirkate inni isaaf ga’aadha.”
[Axxalaaq: 3]

Ragaan raghabaa (kajeellaa), sodaafi of gadi qabuu jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْأَرَعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رِعَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خِشَعِينَ﴾ [الأنبياء: ٩٠]

“Dhugumatti, isaan (nabiyyoonni) toltuu keessatti kan daddafan ta’anii kajeellaafi sodaan (guutamanii) kan Nu kadhataniifi Nu sodaatan ta’an.” [Al-ambiyaa’i: 90]

Ragaan beekumsaan Rabbiin sodaachuu jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي﴾ [البقرة: ١٥٠]

“Isaan hin sodaatinaatii ana sodaadhaa.” [Albaqaraa: 150]

Ragaan tawbatanii gara Rabbii deebi’uu jecha Rabbii ol ta’eedi:

﴿وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ﴾ [الزمر: ٥٤]

“Gara Rabbii keessaniitti deebi’aa; isaafis bitamaa.”

[Azzumzr: 54]

Ragaan gargaarsifannaa jecha Rabbii ol ta’eedi:

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ [الفاتحة: ٥]

“Si qofa gabbarra; Si qofa irra gargaarsas barbaanna.”

[Alfaatihaa: 5]

Hadiisa keessas “yeroo gargaarsa barbaaddu Rabbirra qofa gargaarsa barbaadi.” Ragaan maganfannaa jecha Rabbii ol ta’eedi:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ [الفلق: ١]

“(Yaa Muhammad SAW) “Gooftaa namootaattin maganfadha”jedhi. Mootii namaatti.” [Alfalaq: 1]

Ragaan birmachiifannaa jecha Rabbii ol ta’eedi:

﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَبَ لَكُمْ﴾ [الأنفال: ٩]

“Yeroo isin Rabbii keessan birmachiifattan isiniif owwaate.” [Al-anfaal: 9]

Ragaan qalmaa jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٣﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ ۚ
وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ﴾ [الأنعام: ١٦٢-١٦٣]

“Jedhi: ‘Dhugumatti salaanni kiyya, qalmi kiyya, jireenyi kiyyaafi duuti kiyyas Rabbii Gooftaa aalama qofaafi.” [Al-an’aam: 162]

Hadiisa irraa immoo “nama waan Rabbiin ala jiruuf qale Rabbiin abaareera.” Ragaan nazrii (qodhaa) jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿يُوفُونَ بِالَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا﴾ [الإنسان: ٧]

“Qodhaa (nazrii) isaanii ni guutu; guyyaa hamtuun isaa babal’atus ni sodaatu.” [Al-Insaan: 7]

Bu'uura lammaaffaa: amantii Islaamaa ragaa wajjin baruu

Inni tawhiidaan Rabbiif bitamuu, ittiin buluudhaan isaaf ajajamuufi shirkii irraa qulqullaa'uudha. Inni sadarkaa sadi qaba: Islaama, Imaanaafi Ihsaana. Sadarkaan hunduu arkaana mataa isaa qaba.

Sadarkaa tokkoffaa: Islaama

Arkaanni (rogni) Islaamaa shani::Rabbiin malee dhugaan gabbaramaan biraa hin jiru; Muhammad ergamaa Rabbiitii” ragaa ba’uu, salaata sirnaan salaatu, zaka kennuu, Ramadaana soomuufi mana Rabbii kabajamaa hajja’uudha. Ragaan shahaadaa jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿ شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾ [آل عمران، ١٨]

“Rabbiin haqaan dhaabbataa ta’ee akka Isa malee dhugaan gabbaramaan hin jirre ragaa ba’e; maleeykonniifi warri beekumsa qabaniis (ragaa ba’aniiru). Isa hunda injifataa, ogeessa malee haqaan gabbaramaan hin jiru.” [Aali-Imraan: 18]

Hiikti ishee dhugaan gabbaramu Rabbii tokkicha malee hin jiru jechuudha. Laa Ilaaha (لا اله) jechuun waan Rabbii gaditti gabbaramu cufa dhabamsiisa. Illallaah (إلا الله) immoo ibaadaa Rabbii tokkichaaf mirkaneessa. Inni akkuma mootummaa isaa keessatti hiriyaan hin qabne ibaadaa isaa keessattis hiriyaan hin qabu. Hiikti ishee kan ishee ibsu jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٦٦﴾ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿٦٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقْبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴾ [الزخرف: ٢٦-٢٨]

“Yeroo Ibraahiim abbaa isaatiifi ummata isaatiin jedhe (yaadadhu): ‘Dhugumatti ani waan isin gabbartan irraa qulqulluu dha. Isa na uume malee. Inni na qajeelcha.’ Akka isaan gara jechattii deebi’aniif jecha isa booda haftuu ishee godhe.” [Azzukhruf: 26-28]

Ammas jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَمَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَّيْنَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكَمْ إِلَّا نَعْبُدُ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴾ [آل عمران: ٦٤]

“Jedhi: yaa warra kitaabaa! Gara jecha nuufi isin gidduutti wal qixa taatee kottaa. (Isheenis) akka Rabbiin malee waan biraa hin gabbarre, Isattis waan biraa akka hin qindeessine, gariin keenyas garii Rabbiin alatti gabbaramaa akka hin taasifanneedha. Yoo isaan kana

irraa gara galan ‘akka nuti Muslimoota taane ragaa ba’aa’ jedhaa.” [Aali Imraan:64]

Ragaan ‘Muhammad ergamaa Rabbii ta’uu ragaa ba’uu’ jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ [التوبة: ١٢٨]

“Dhugumatti, ergamaan isin irraa ta’e, kan rakkinni keessan isa irrattijabaata’e, kan isiniif (akka amantanuuf) bololu, mu’umintootaaf immoo mararfataa, rahmata godhaa ta’e isinitti dhufeera.” [Attawbaa: 128]

Hiikti Muhammad ergamaa Rabbiitii ragaa ba’uu:-

- 01 Waan inni ajaje ittiin buluu,
- 02 Waan inni odeesse dhugoomsuu,
- 03 Waan inni irraa dhorgeefi dheekkame irraa fagaachuufi
- 04 Waan inni karaa godheen maleetti Rabbiin gabbaruu dhabuudha.

Ragaan salaataa, zakaafi tafsiira tawhiidaa jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ﴾ [البينة: ٥]

“Rabbiin qofa gabbaruu, qajeelanii amantii Isa qofaaf

qulqulleessuu, salaata dhaabuufi zakaah kennuutti malee homaa hin ajajamne. Kun immoo amantii qajeelaadha.”

[Albayyinah: 5]

Ragaan soomaa jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [البقرة: ١٨٣]

“Yaa warra amantan! Akka isin Rabbiin sodaattaniif jecha Soomni akkuma warra isiniin duraa irratti barreefametti (dirqama godhametti) isin irrattis barreeffameera.”

[Albaqaraa: 183]

Ragaan hajjiis jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا وَمَن كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ عَن اَعْلٰمِيْنَ﴾ [آل عمران: ٩٧]

“Rabbiif nama irratti, kan gara isaa deemuu danda’e irratti, manicha hajja’uun dirqamni jira. Namni kafares, dhugumatti Rabbiin aalama irraa duroomaadha.” [Aali-Imraan: 97]

Sadarkaa lammaffaa: Iimaana

Inni damee torbaatamii wahi qaba. Caalaan ishee jecha Laa ilaaha illallaah jedhuudha; inni xiqqaan (garjalee) immoo waan rakkisaa ta’e karaa irraa dabsuudha⁽¹⁾. Arkaanni isaa

1 Ibsi kun akka iimaanni jechaa fi gocha of keessaa qabu sirriitti ibseera. Iimaanni qalbiidhaan amanuu qofaa miti; qaamaan dalaguu fi arrabaanis dub-

ja'a: Rabbitti amanuu, maleykaa isaatti amanuu, kitaabota isaa, ergamoota isaa, Guyyaa Aakhiraattiifi murtee Rabbii toltuufi hamtuu isaattillee amanuudha. Ragaan arkaana ja'anii jecha Rabbii ol ta'eti:

﴿لَيْسَ إِلَهَ إِلَّا أَن تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْإِلَهَ مِنْ أَمَانِ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَكِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَ﴾ [البقرة: ١٧٧]

“Dalagaan gaariin fuula keessan gara bahaafi dhiyaa naannessuu miti; haa ta’u malee dalagaan gaariin nama Rabbitti, Guyyaa Aakhiraatti, malaa ’ikootatti, kitaabattiifi nabiyyootatti amaneedha.” [Albaqaraa: 177]

Ragaan qadaraa (murtii Rabbii) immoo jecha Rabbii ol ta'eti:

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْتَهُ بِقَدَرٍ﴾ [القمر: ٤٩]

“Nutii waan hunda murteedhaan isa uumne.” [Alqamar: 49]

bachuu of keessaa qaba. Kanaafuu caalaan iimaanaa isa arrabaan laa ilaaha illallaah jedhan ta'e. kana jechuun arrabaanis dubbachuun iimaana keessatti akka ramadamu nu agarsiisa. Akkasumas waan nama rakkisu karaa irraa kaasuun iimaana irraayi; kana jechuun immoo gochi namaas iimaana keessatti ramadama jechuudha. Walumaa galatti iimaanni qalbiin amanuu, qaamaan hojjachuufi arrabaan dubbachuu of keessaa qaba. Nama khayrii hojjateef iimaanni ni dabala; nama hamtuu hojjate irraa immoo ni hir'ata. Namni tokko badii irraa turaa iimaana guutuun qaba jechuu hin danda'u. namni khayrii tokko raawwatu isa khayrii sana hin raawwanne irra iimaana qaba. Namni badii irraa of tiksuu isa badii irraa of hin tiksine irra caalaa iimaana qaba. Kanaafuu namni tokko badii hojjataa iimaanni qalbii keessahoo jedhee falmuun dogongora guddaa akka ta'e irraa hubanna. Namni tokko iimaana argachuuf hanga danda'een toltuu hojjate badii irraa of eeguun dirqama itti ta'a.

Sadarkaa sadaffaa: Ihsaana⁽¹⁾

28

Inni ruknii tokkicha. Innis ati akka waan Rabbiin argaartuutti isa gabbaruudha; yoo ati kan isa argitu hin taanes inni si argaara. Ragaan isaa jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ [التحل: ١٢٨]

“Dhugumatti, Rabbiin warra Isa sodaataniifi warra toltuu hojjattan wajjin jira.” [Annahl: 128]

Ammas jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾ (٢١٧) الَّذِي يَرِنَكَ إِذِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقْلَبَ فِي السِّنْدِجِينَ ﴿٢١٩﴾ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿[الشعراء: ٢١٧-٢٢٠]

“(Rabbii) injifataa, rahmata godhaa ta’e irratti hirkadhu. Isa yeroo ati dhaabbattu si argu (irratti); Isa sochiiwwan ati warra sagadan keessatti gootu argu san. Dhugumatti, Inni argaa, beekaadha.” [Ashu’araa’i: 220]

Ammas jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ﴾ [يونس: ٦١]

“(Yaa Muhammad!) Hojii kamillee keessatti hin taatu,

1 Ihsaana kana beektoleen baay’een akka hiikanitti inni akka waan argaaranitti Rabbiin gabbaruudha; yoo akkasitti gabbaruu dadhabde immoo akka inni si argaaru beektee gabbaruudha.

Qur'aana irraas isa hin dubbiftu, dalagaa irraa waan tokkos hin hojjattan, yeroo isin isatti seentan Nuti isin irratti ragaa taanu malee hin hafu.” [Yuunus:61]

Ragaan hadiisa irraa immoo hadiisa Jibriil beekamaa ta'eedha. Umar bin Al-Khaxxaab irraa odeeffamee (RA) ni jedhe: *“Guyyaa tokko odoo nuti Nabiyyii (SAW) bira teenyuu namni tokko kan uffanni isaa akkaan adiiifi rifeensi isaa akkaan gurraacha ta'e kan mallattoon imalaa isa irratti hin mul'anneefi nurraa namni tokkollee isa hin beekne tokko dhufee Nabiyyii (SAW) bira taa'e. Jilba isaa gara jilba isaaniitti hirkisee ganaa harka isaa sarbaa ofii irra kaa'ee “yaa Muhammad! Waa'ee Islaamaa irraa natti himi” jedhe. Ergamaan Rabbii (SAW) “Islaamni: dhugaan gabbaramaan Rabbiin malee akka hin jirre, Muhammad immoo Ergamaa Rabbii akka ta'an ragaa bahuu, salaata sirnaan salaatauu, Zakaa kennuu, Ramadaana soomuu, yoo (Ka'abaa dhaquuf) karaa gara isaa dandeesse manicha hajja'uudha” jedhaniin. ‘Dhugaa jette’ jedheen. Dubbiin isaa nu dinqisiise; gaafatee ka'ee dhugaa jette jedha. ‘Waa'ee Iimaanaa irraas naaf himi’ jedheen. “Rabbiifi maleeykota Isaatti, kitaabota Isaatti, ergamoota Isaatti, guyyaa dhumaatti, qadara (murtii Rabbiitti) gaariis ta'ee hamaatti amanuudha” jedhaniin. ‘Dhugaa jette’*

jedheen. ‘Waa’ee Ihsaanaa (toltuu) naaf himi’ jedheen. “Rabbiin akka waan argituutti gabbaruudha. Yoo ati Isa arguu baattellee, Inni si arga” jedhaniin. ‘Waa’ee Guyyaa Qiyaamaa [yeroo isiin dhaabattu] naaf himi’ jedheen. “Waa’ee ishee irraa gaafatamaan gaafataa caalaa wanti inni beeku hin jiru” jedhaniin. ‘Waa’ee mallattoowwan ishee naaf himi’ jedheen. “Gabrittiin gooftaa ishee da’uu; hiyyeeyyiin kopheefi uffata hin qabne kan tiksee re’ootaa turan ijaarsa gamoo keessatti kan wal dorgoman arguu keeti” jedhaniin. Ergasii ni deeme. Nutis yeroo hanga ta’e ni turre. Sana booda (Nabiiyiin SAW) “yaa Umar! Namni na gaafataa ture eenyuun akka ta’e beektuu?” naan jedhan. ‘Rabbiifi ergamaa Isaatu beeka’n jedhe. “Inni Jibriil ture. Dhimma amantii (diinii) keessanii isin barsiisuuf isin bira dhufe” naan jedhan. (Muslimtu gabaase)

Bu'uura sadaffaa Nabiyyii Keessan Muhammadiin (saw) baruu

Inni Muhammad bin Abdullaah bin Abdul Muxxalib bin Haashim. Haashim immoo Qurayshii irraayi. Qurayshonni immoo Araba irraayi; Arabnis ilmaan Ismaa'iil bin Ibraahiim jaalallee Rabbiiti; isaafi Nabiyyii keenya irra rahmanniifi nageenyi haa jiraatu.

Umriin isaanii waggaa jahaatamii sadii ture. Sana keessaa afurtamni nabiiyummaan dura; digdamii sadii immoo nabiiyyii ergamaa ta'aniiti. Suuraa Iqraatiin nabiiyyii godhaman; Muddassiriin immoo ergamaa godhaman. Biyyi isaanii Makka ture. Shirkii irraa sodaachisuufi tawhiidatti waamuudhaan Rabbiin isaan erge. Ragaan jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿يَا أَيُّهَا الْمَدِينُ ۚ قُرْآنٌ كَرِيمٌ ۚ وَرَبِّكَ فَكْرٌ ۚ وَبِابِكَ فَطْهَرٌ ۚ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ۚ﴾
[المدر: ١-٧]

“Yaa uffata mamarataa! Ka’ii akeekkachiisi. Gooftaa keetis guddisi. Uffata keetis qulqulleessi. Taabootaanis oodi. Baay’ifannaa feetee hin arjoomin. Gooftaa keetiif obsi.” [Almuddassir: 1-7]

Hiikti ‘ka’ii akeekkachiisi’ jechuu shirkii irraa sodaachisanii gara tawhiidaa (Rabbiin qofa gabbaruutti) waamuudha. ‘Gooftaa keetis guddisi’ jechuun immoo tawhiidaan isa guddisi jechuudha. ‘Uffata keetis qulqulleessi’ jechuun immoo dalagaa kee shirkii irraa qulqulleesi jechuudha. ‘Taabotaan oodi’in immoo taabonni waan Rabbii gaditti gabbaramu hunda. Isheen ooduun immoo ishees ta’ee warra ishee gabbaru dhiisuudha; isheefi warra ishee gabbaru irraa qulqullaa’uu (fagaachuudha). Kana irra waggaa kudhan tawhiidatti waamaa turan. Waggaa kudhan booda gara samii ol baafamanii salaanni shanan dirqama irratti godhame. Makkaan keessatti waggaa sadii salaatan. Booda sanaatii Madiinatti godaanuu ajajaman. Godaansi biyya shirkii irraa gara biyya Islaamaatti buqqa’uudha. Godaansi, biyya shirkii irraa gara biyya Islaamaa baqachuun, ummata kana irratti dirqama. Isheen hanga Qiyaamaan dhaabbattutti ni jirti.

Ragaan isiis jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْتَهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضَ اللَّهِ وَسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾

﴿إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانَ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾ فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَن يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾﴾ [النساء: ٩٧-٩٩]

“Warri haala lubbuu isaanii miidhoo ta’aniin malaykaan isaan ajjeefte (malaykonni) “maaluma keessa turtan?”

jedhan. “Dachii keessatti hakuucamoo turre” jedhu. “Sila dachiin Rabbii akka ishee keessa godaantaniif bal’aa hin taanee?” jedhan. Jarri sun qubsumni isaanii jahannami. Deebiin waa hammaatte! Isaan dadhaboo dhiira, dubartootaafi ijoollee irraa ta’an kan karoora baafachuu hin dandeenyee fi karaa hin qajeelle malee. Warra kana Rabbiin irra isaaniif dabruun dhugaa dha. Rabbiin akkaan irra dabraa, akkaan araaramaa ta’e.”
[Annisaa’i: 97-99]

﴿يَعْبَادِي الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِنِّي فَاعْبُدُونِ﴾ [العنكبوت: ٥٦]

“Yaa gabroota kiyya warra amantan! Dachiin kiyya bal’oo dhaa, Anuma qofa gabbaraa.” [Al-ankaboot: 56]

Baghawiin, Rabbiin isa haa mararfattuu, ni jedhe: sababni bu’iinsa aayata kana waa’ee Muslimoota Makkaan keessa jiran kan hin godaaniniiti; Rabbiin maqaa iimaanaatiin isaan waame. Ragaan hijraa hadiisa irraa jecha Ergamaa Rabbiiti (saw): “hanga tawbaan cittutti hijraan hin cittu; tawbaan immoo hanga biiftuun lixa isheetiin baatutti hin cittu.” Ergamaan Rabbii (saw) yeroo Madiinaan qubatan sharii’aa Islaamaa kan biraa kan akka Zakaa, soomaa, Hajjii, azaanaa, jihaadaa, gaariitti ajajuu, hamtuu irraa dhorguufi sharii’aa Islaamaa kan biroottillee ajajaman. Kana irra waggaa

kudhan turan. Kana booda ni du’an. Rahmanniifi nageenyi Rabbii isaan irra haa jiraatu. Amantiin isaanii immoo turaadha. Kun amantii isaaniiti. Toltuu tokkollee odoo ummata itti hin akeekin hin dhiifne; hamtuu tokko irraas odoo ummata hin akeekkachiisin hin dhiifne. Khayriin caalaan isaan ummataaf akeekan tawhiidaafi waan Rabbiin jaallatuufi nama irraa fedhu hunda. Sharriin isaan irraa akeekkachiisan immoo shirkiidhaafi waan Rabbiin jibbuufi nama irraa didu cufa. Rabbiin gara nama hundaatti isaan erge. Isaaniin buluu jinniifi nama cufa irratti dirqama godhe.

Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿قُلْ يَتَّخِذُهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولٌ لِّأَللّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ [الأعراف: ١٥٨]

“Jedhi: Yaa namootaa! Dhugumatti, ani ergamaa Rabbii Isa mootummaan samiifi dachii kan Isaa ta’e irraa gara hunda keessaniitti (ergamee dha).” [Al-a’araaf: 158]

Rabbiin amantii kana isaaniin guute.

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

[المائدة: ٣]

“Amantii keessan har’a isiniif guuteera, ni’imaawwan kiyyas isin irratti guuteera. Amantiis Islaama isiniif jaaladheera.” [Almaa’idaa:3]

Ragaan du'a isaanii jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿ إِنَّكَ مَبِيتٌ وَإِنَّهُمْ مَمِينُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخَصِمُونَ ﴾

[الزمر: ٣٠-٣١]

“Dhugumatti, (Yaa Muhammad SAW) ati ni duuta; isaanis ni du’u! Ergasii isin (hunduu) Guyyaa Qiyaamaa Gooftaa keessan biratti wal mormitu.” [Azzumar:30-31]

Namoonni ogga du'an ni kaafamu. Ragaan jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى ﴿٥٥﴾ ﴾

“Ishee (dachii) irraa isin uumne; ishee keessatti isin deebifna; yeroo biraas ishee irraa isin baafna.” [Xaahaa:55]

﴿ وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ ﴾ [نوح: ١٧-١٨]

“Rabbiinis biqilchuu dachii irraa isin biqilche. Ergasiis ishee keessatti isin deebiseeti, baasuus isin baasa.” [Nuuu:17-18]

Erga kaafamanii immoo qoratamanii hojii isaaniitiin mindaa galfamu. Ragaan jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسْتَوُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ

أَحْسَنُوا بِالْحَسَنَى ﴿النجم: ٣١﴾

“Wanti samii keessaafi wanti dachii keessaa hundi kan Rabbiiti. Isaan hamtuu dalagan waan isaan dalaganiin

isaan mindeessuufi isaan toltuu hojjatanis ishee caaltuu taate isaan mindeessuuf (uume).” [Annajm:31]

36

Namni kaafamuu kijibsiise ni kafara. Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ بِبَغْيِهِمْ وَلَا يُرِيَّهُمْ عَذَابَهُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾
[التغابن: ٧]

“Isaan kafaran (erga duunee) hin kaafamnu jechuu dubbatan. “Eeyyeen! Gooftaa kiyyatti kakadhee! Dhugumatti, isin ni kaafamtu; ergasii wanti dalagdan hunduu isinitti himama. Sunis Rabbirratti laafaadha.”

[Attaghaabun:7]

Rabbiin ergamoota hundaa jannataan gammachiisuufi ibidda irraa sodaachisuudhaan erge. Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾
[النساء: ١٦٥]

“Akka Ergamtoota booda Rabbi irratti namaaf ragaan hin arganneef Gammachiisoofi dinniinoo taasifnee ergamtoota (ergine.)” [Annisaa’i: 165]

Jalqabni isaanii Nuuhi; dhumti isaanii immoo Muhammadi (saw). Isaan dhuma nabiiyootaati. Nuuh jalqaba isaanii ta’uuf ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَاللِّدِّيْنِ مِنْ بَعْدِهِ﴾ [النساء: ١٦٣]

“Dhugumatti, Nuti akkuma gara Nuuhiifi nabiyyoota isa booda turaniitti beeksisa goone, gara keetti beeksisa goonee jirra.” [Annisaa’i: 163]

Ummata hundayyuu Rabbiin ergamaa Nuuh irraa hanga Muhammaditti ibaadaa Rabbii qofatti ajajuufi taaboota gabbaruu irraa kan dhorgu taasissee ergeera. Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾

[النحل: ٣٦]

“Dhugumatti, Nuti “Rabbiin gabbaraa; taabota (gabbaruu) irraas fagaadhaa” (jechuun) ummata hunda keessatti ergamaa erginee jirra.” [Annahl:36]

Rabbiin ummata hunda irratti xaaguutatti kafaruufi Rabbitti amanuu dirqama godhe. Ibn Alqayyim Rabbiin isaa haa mararfatu ni jedhe: “hiikti xaaguutaa waan gabrichi gabbaramuudhaan, hordofamuudhaan yookiin ittiin ajajamuudhaan daangaa dabreedha. Xaaghuunni baay’eedha. Matootiin isaanii shan:

✿ Ibliisa Rabbiin isa haa abaaru,

✿ Nama osoo jaallatuu gabbarame,

- ✿ Nama akka namni isa gabbaru waame,
- ✿ Nama beekumsa fagoo (ghaybiin) beeka jedhee himateefi
- ✿ Nama waan Rabbiin buuseen ala jiruun murteesse.”

Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمَرْ
بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ [البقرة: ٢٥٦]

“Amantii keessa dirqisiisuun hin jiru. Dhugumatti, qajeelumni jallina irraa ifa ta’eera. Namni xaaghuutatti kafaree Rabbitti amane, dhugumatti haada jabaa hin cinne qabateera. Rabbiin dhagayaa, beekaa dha.”

[Albaqaraa:265]

Kun isatu hiika Laa ilaaha illallahti. Hadiisa keessa “mataa wantootaa Islaama; utubaan isaa immoo salaata; gubbaan dalluu (gooba) isaa immoo karaa Rabbii keessatti qabsaa’uudha” jechuut jira.

Isa sirrii Rabbumatu beeka. Rahmanniifi nageenyi Rabbii Ergamaa Isaa, maatii isaanii, sahaabota isaaniifi warra hanga Guyyaa Qiyaamaatti haala gaariin isaan hordofe irra haa jiraatu.

Ulaagaalee, Arkaanaa fi Dirqamoota Salaataa

Maqaa Rabbii akkaan mararfataa akkaan rahmata godhaa ta'eetiin

Ulaagaaleen (sharxiin) salaataa sagal. Isaanis:

Islaama, sammuu qabaachuu, ga'eessa waa adda baasuu danda'e ta'uu, hadasa⁽¹⁾ of irraa kaasuu, najaasaa dhabamsiisuu, awrata sataruu, yeroon itti seenuu, qiblaatti gara galuufi niyyaadha.

Ulaagaa duraa: Islaama

Faallaan Islaamaa kufriidha; kaafirri odoma hojii kamuu dalagee hojiin isaa itti deebifamaadha. Ragaan jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسْجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكَفْرِ ۗ أُولَٰئِكَ حِطَّتْ أَعْمَالُهُمْ ۖ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴾
[التوبة: ١٧]

1 Wanti wuduu'a balleessuufi janaabaa namatti fidu cufti hadasa jedhama. Hadasa of irraa deemsisuu kan jedhame immoo wantoota akka janaabaafi kan wuduu'a diigan dhiqatanii wuduu godhachuudha. Najasaan immoo xurii salaata dhorguu danda'an kan akka fincaaniiti.

“Masjiidota Rabbii kan jiraachisu nama Rabbiifi Guyyaa Qiyaamaatti amane, kan salaata gadi dhaabe, zakaa kenneefi Rabbiin malee homaa hin sodaanne qofa. Warri kun isaan karaa sirrii qabatan irraa ta’uun mirkana’eera.” [Attawbaa:17]

﴿ وَقَدْ مَنَّا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنَّ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنشُورًا ﴾ [الفرقان: ٢٣]

“Nutis gara dalagaa isaan dalaganii feenee (dhufnee) dhukkee faca’aa isa goone.” [Alfurqaan:23]

Ulaagaa lammaffaa: sammuu qabaachuu

Faallaan isaa maraatummaadha; maraatuun immoo hanga fayyutti qalamni irraa kaafamaadha (maleykaan dalagaaa isaa hin barreessanu). Ragaan immoo hadiisa “qalamni nama sadii irraa kaafameera: nama rafe hanga dammaqutti, maraatuun hanga fayyuttiifi daa’imni hanga ga’eessomutti.”

Ulaagaa Sadaffaa: Tamiiza

Faallaan isaa daa’imummaadha. Daangaan isaa waggaa torba. Ergasii salaata ajajama. Ergamaan Rabbii (saw) ni jedhan: “ilmaan keessan waggaa torbatti salaata ajajaa; waggaa kudhanitti immoo (yoo isaan didan) ishee irratti isaan rukutaa. Ciisa keessattis adda babaasaa.”

Ulaagaan afraffaan hadasa⁽¹⁾ kaasuudha

Inni immoo wuduu'a beekamaadha. Kan isa dirqama godhus hadasa. Ulaagaan isaa immoo kudhan: Islaama, sammuu qabaachuu, tamiyiiza, niyyaa, hanga xahaarattiin dhumtutti murtii ishee tursiifatee ishee kutuu niyyachuu dhabuu, wanti wuduu'a diigu nama irraa dhaabbachuu, dura isaa istinjaa yookiin istijmaara⁽²⁾ godhachuu, bishaan qulqulluu ta'uu, halaala ta'uu isaa, waan gara qaamaa bishaan dhaqqabuu dhowwus of irraa kaasuufi nama yeroo hunda hadasni irraa ba'uuf immoo waqtiin salaataa seenuudha. Dirqamni wuduu immoo ja'a:

 Fuula dhiqachuu: lulluuqqachuufi bishaan funyaan seensisuunis kana jala seena. Daangaan isaa oleedhaan bakka rifeensi mataa itti biqilu irraa eegalee hanga lafee areedaati. Dalgaan immoo hanga laaftuu gurra lamaaniiti.

 Harka lamaan ciqilee waliin dhiquu,

- 1 Hadsa jechuun akkuma olitti dubbatame waan wuduu diigu kan akka dhufuu, maniyyiin nama irraa ba'uu, dubartiin haydii qabaachuufi kkf dha. Hadasa kaasuun immoo wantoota kana dhiqachuudha. Wuduu'a qofatti hin gabaabbatu.
- 2 Istijmaara jechuun dhagaa yookiin waan dhagaa bakka bu'uu danda'u kan akka sooftiitiin yeroo sadi yookiin isaa ol bakka bobbaatii qulqulleeffachuudha. Inni kun bakka istinjaa ni bu'a.

✿ **Mataa hunda** irra haxaa’uu: gurri lamaanis kana jala seena.

✿ **Miila lamaan** koronyoo wajjin dhiquu,

✿ Duraa duuba eeguu fi

✿ Wal hordofsiisuudha.

Ragaan kanaa jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾ [المائدة: ٦]

“Yaa warra amantan! Yeroo salaataaf kaatan, fuula keessan, harka keessan hanga ciqileetti dhiqadhaa. Mataa keessaniis haxaa’aa; Luka keessanis hanga koronyootti (dhiqaa).” [Almaa’idaa:6]

Ragaan wal duraa duuba eeguu immoo hadiisa “waan Rabbiin eegaleen eegalaa” jedhuudha. Ragaan wal hordofsiisuu immoo hadiisa namicha booqaa luka isaa irratti dhiiseeti. Nabiyyiin (saw) yeroma nama tokko kan koomee miila isaa irra booqaan hanga saantimaa kan bishaan isa hin tuqne arganu wuduu’a deebisuutti isa ajajan. Waajibni isaa immoo yeroo yaadataaranu bismillaah jechuudha. Wanti wuduu’a diigu immoo saddeeti⁽¹⁾: waan kallattii lamaanii (kallattii

1 Wantoonni wuduu’a cabsan kan armaan gadiiti: Fincaan, bobbaatiifi dhuu-fiun nama irraa bahuun wuduu ni cabsa. Fincaaniifi bobbaatiin akka wuduu’a

teessumaatiifi qunxurrootiin) ba'e, waan fokkisaa najasa qaama irraa ba'u, sammun deemu (yeroo hanga ta'e of wallaaluu), fedhii saalaatiin dubartii tuquu, farjii fuulduras ta'ee duubaa harkaan tuquu, foon gaalaa nyaachuu, du'aa dhiquufi Islaamummaa irraa deebi'uudha. Rabbiin kana irraa nu haa eegu.

Ulaagaan shanaffaan najaasaa deemsisuudha

Najaasaan waa sadi irraa deemsifama: qaama, uffataafi bakka salaataa irraayi. Ragaan jecha Rabbii ol ta'eti:

[المُدَّثَر: ٤] ﴿وَشَابَكَ فَطْرًا﴾

“Uffata keetis qulqulleessi.” [Almuddassir:4]

Ulaagaan shanaffaan awrata dhoksachuudha

Beektoleen salaanni nama odoo qaama isaa satarachuu

cabsu Qur'aanni nu akeekeera. Kan dhuufuu immoo Abuu Hurayraan waa'ee hadasa wuduu'a cabsuu keessatti dhuufuudha jedhee hiike.

Maniyyiin akkasuma dhangala'aa qaama saalaa keessaa ba'u ta'ee yeroo ba'u utaalaa gammachuu wajjin kan ba'uudha. Mazyiin garuu yeroo ba'u ariifatee hin ba'u, gammachuus hin qabu. Wantoonni kun sadanuu wuduu'a akka cabsanu beektonni walii galaniiru. Maniyyiin ogga ba'e qaamas dhiqachuun dirqama ta'a. Mazyiifi wadiyyii immoo wuduu'a qofa godhatanii bakka isaan tuqan dhiquutu gaha. Aliyyi bin Abuu Xaalib irraa odeeffamee ni jedhe: (Nama mazyiyii baay'atun ture. Sababaa Intala isaaniitiif jecha Ergamaa Rabbii gaafachuun qaanfadhe. Miqdaad bin Al-Aswad ajajnaan isaan gaafate. “Qunxurroo isaa dhiqee wudu'ata” jedhan. Muttafaqun alayhi. Gabaasa Bukhaariitiin immoo “Qunxurroo kee dhiqii wudu'adhu” jedhan. Gabaasa Muslimiin immoo “wudu'adhuu qunxurroo kee irra bishaan dhangalaasi” jedhan.

danda’uu qullaa salaate akka badu walii galaniiru. Daangaan awrata dhiiraa handhuuraa hanga jilbaati. Garbittiinis akkasuma. Dubartiin bilisni immoo fuula ishee malee qaamni ishee cuftinuu awrata (sataruun dirqama). Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿رَبِّیْ ءَادَمَ حُدُوْا زَیْتَنُکُمْ عِنْدَ کُلِّ مَسْجِدٍ﴾ [الأعراف: 31]

“Yaa ilmaan Aadam masjiida hunda biratti huccuu keessan qabadhaa.” [Al-a’araaf:31]

Masjiidatti kan fedhame salaata.

Ulaagaan torbaffaan waqtiin seenuudha

Ragaan hadiisa irraa hadiisa Jibriil kan inni Nabiyyiif (saw) waqtii jalqabaatiifi waqtii dhumaa irratti imaama ta’ee salaachisee ergasii “yaa Muhammad salaanni jidduu waqtii kana lamaaniiti” jedheedha. Ammas Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾ [النساء: 103]

“Salaanni Mu’umintoota irratti dirqama yeroon ishee murteeffame taateetti.” [Annisaa’i:103]

Ragaan waqtiilee immoo jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوْكَ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّیْلِ وَقُرْءَانَ الْفَجْرِ إِنَّ الْقُرْءَانَ الْفَجْرِ

كَانَ مَشْهُودًا﴾ [الإسراء: 78]

“Aduun dabuu irraa hnga dukkana halkaniitti salaata ulaagaa ishee guutii sagadi. Salaata fajriis (sagadi). Salaanni fajrii (maleykaadhaan) hirmaatamaa ta’eera.”

[Al-israa’i: 78]

Ulaagaan saddeettaffaan qiblaatti garagaluudha

Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿قَدْ رَأَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ﴾ [البقرة: ١٤٤]

“Dhugumatti, gara samii deddeebi’uu fuula keetii arginee jirra. Gara qiblaa ati jaallattuu si deebisuuf jirra. (Ammuma) fuula kee gara Masjidal-Haraam (Ka’abaatti) gara galchi. Eessallee yoo taatan fuula keessan gara isaa gara galchaa.” [Albaqaraa: 144]

Ulaagaan saglaffaan niyyaadha

Bakki ishee immoo qalbiidha. Ishee sagaleen jechuun bida’aadha. Ragaan hadiisa “dalagaan kan sirrii ta’ee argamu niyyaadhaani. Nama hundaafuu wanta inni niyyatetu jira” jedhuudha.

Arkaanni Salaataa kudha afur

Isaanis: namni dandeettii qabu dhaabbachuu, takbiiraa yeroo salaanni harramatamuu, Faatihaa qara’uu, rukuu’a godhuu, irraa ol ka’uu, qaama torba irratti sujuuda bu’uu, isa irraas ol ka’uu, sujuuda lamaan jidduutti taa’uu, arkaana hunda keessattuu tasgabbaa’uu (xuma’iniinaa godhachuu), duraa duuba eeguu, tashahhuda dhuma (attahiyyaatuu dhuma irratti qara’amu), isaaf jecha taa’uunis, Nabiyyii (saw) irratti rahmata buusuufi salaamtaa lamaani.

01 Rukniin inni duraa namni dandeettii qabu dhaabachuudha. Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَسَبَيْنِ﴾ [البقرة: ٢٣٨]

“Salaatowwan irratti, keessattuu salaatattii giddu galeessaa irratti tikfadhaa. Haala Rabbiif ajajamoo taataniinis dhabbadhaa.” [Albaqaraa:238]

02 Lammaffaan immoo takbiiraa yeroo salaanni harramatamuuti. Ragaan isaa immoo hadiisa “wanti (wantoota salaataan ala keessatti raawwatamu) haraama godhu takbiiraadha; kan halaala godhu immoo

salaamtaadha.” Booda takbiiraatii du’aa’ii salaanni ittiin banamutu jira. Inni immoo sunnaadha.

Subhaanaka Allaahumma wabihamdika watabaaraka ismuka wata’aalaa jadduka walaa ilaaha ghayruka.

Hiikti isaa: yaa Rabbi! Faaruu keetii wajjinin qulqullina siin malun si qulqulleessa. Tolti maqaa keetiis baay’ate. Guddinni keetis ol ta’eera. Si malees kan dhugaan gabbaramu hin jiru.

Hiikti subhaanaka Allaahumma jechuu qulqulleessuu guddina keetiin malun si qulqulleessa; wabihamdika jechuun immoo faaruu sirra jiru jechuudha. Watabaaraka ismuka jechuun immoo barakaan faarsuudhaan argama; wata’aalaa jadduka jechuun guddinni kee ol ta’e; walaa ilaaha ghayrukaan immoo dachiifi samii keessa yaa Rabbi! Si malee dhugaan gabbaramaan hin jiru. Ammas sana booda ‘a’uuzu billaahi minashayxaani-rrajjiim’ jedha. Hiikti isaas shayxaana rahmata irraa fageeffamaa ta’e irraa Rabbittin maganfadha jechuudha. A’uuzu jechuun gara keen daba, nan hirkadha, siinan of tiksa yaa Rabbi jechuudha. Minashayxaan arrajjiim immoo shayxaanni rahmata Rabbii irraa darbatamaafi fageeffamaa ta’e akka amantii kootiifi duniyaa koo keessatti na hin miineefin isarraa Rabbittin maganfadha jechuudha.

03 Rukniin sadaffaan Faatihaa qara'uudha. Inni akkuma hadiisa “nama Faatihah Al-kitaabiin hin qara'iniif salaanni hin jiru” jedhu keessa jirutti raka'aa hunda keessatti rukniidha. Isheen haadha Qur'aanaati. ‘Bismillaahi Arrahmaani Arrahiim’ immoo barakaafi gargaarsa barbaachaaf ta’a. Alhamdu lillaahi; Alhamduun faaruudha. ‘Al’ kun akka seera Lughaa Arabaatti ‘istigraaqaaf’ taati. Istigraaqa jechuun waan faaruu ta’e hunda of keessatti qabachuudha. Gaarummaan inni abbaan isaa hojii wahii keessaa hin qabne kan akka bareedumaafi kkf isaan faarfamuun jajuu jedhama malee faarsuu (galateeffaachuu) miti. ‘Rabbil aalamiin’ immoo Rabbiin isa gabbaramaa, uumaa, nyaachisaa, mootii, wantoota gara gaggalchaafi uumama hundaa tola isaatiin guddisaa kan ta’eedha. Aalamiin jechuun immoo wanti Rabbiin ala jiru hundinuu aalama jedhama. Inni immoo gooftaa hundaati. Arrahmaan immoo rahmata hunda uumamaa wal geesseedha. Arrahiim immoo rahmata mu’umina qofaaf dhuunfaa taateedha. Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا﴾ [الأحزاب: ٤٣]

“Inni Mu’umintootaaf rahiim (mararfataa) ta’eera.”

[Al-ahzaab: 43]

Mootii guyyaa murtii kan jedhame immoo guyyaa

mindaatiifi qormaataati. Guyyaa hundinuu dalagaa isaatiin yoo khayrii ta’e khayriidhaan, yoo hamtuu ta’e immoo hamtuudhaan mindaa galfamuudha. Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeiti:

﴿وَمَا آدْرَبَكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ﴾ (١٧) ﴿ثُمَّ مَا آدْرَبَكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ﴾ (١٨) ﴿يَوْمَ لَا تَمَلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ﴾ [الانفطار: ١٧ - ١٩]

“Sila guyyaan murtii maal akka ta’e maaltu si beeksise? Ammas, guyyaan murtii maal akka ta’e maaltu si beeksise? (Inni) guyyaa lubbuun tokko lubbuu biraatiif homaa godhuu hin dandeenye. Guyyaa san ajajni (hundi) kan Rabbiiti.” [Al-infixaar: 17-19]

Hadiisni Ergamaa Rabbii (saw) irraa odeeffame immoo “nama collee jechuun kan fedhii lubbuu isaa mo’atee waan du’a boodaatiif hojjateedha. Dadhabaan immoo nama lubbuu isaa fedhiidhuma ishee hordifsiisee hawwii qofa Rabbirratti hawweedha.” Si qofa gabbarra jechuun immoo waan siin ala jiru hin gabbaru jechuudha. Kun immoo waadaa gidduu garbichaatiifi Rabbii isaa Isa malee gabbaruu dhiisuu irratti jiruudha. Si qofa gargaarsifannaan immoo waadaa gidduu garbichaatiifi Rabbii isaa si malee hin gargaarsifadhu jechuun jiruudha. ‘Ihdina Assiraaxal musataqiim’ karaa sirraawaa nu qajeelchi. ‘Ihdina’ jechuun immoo nu qajeelchi, nu raggaasisi jechuudha. Karachi immoo

Islaama; Ergamaadhas jedhameera; Qur’aanas jedhameera. Hundinuu dhugaadha. Sirraawaa jechuun isa jallinni keessa hin jirreedha. Karaa warra isaan qanansiifteetti kan fedhame immoo warra tolli Rabbiin biraa itti oolameedha. Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا﴾ [النساء: ٦٩]

“Namni Rabbiifi Ergamaadhaaf ajajame isaan sun nabiyyoota, dhugoomsitoota, shahiidotaafi warren gaggarii irraa warra Rabbiin qanansiise waliin ta’u. Warra kanaan hiriyoomuun waa tole!” [Annisaa’i: 69]

Kan isaan irratti hin dallanaminiifi hin jallatin ogga jennu kan irratti dallaname yahuudaa warra odoo beekumsa qabanuu itti hojjachuu didaniidha; Rabbiin karaa isaanii irraa nu fageessuu kadhanna. Jallattoonni immoo nasaaraa warra wallaalumaafi dogongoraan Rabbiin gabbaranuudha. Ragaan jallattoota kanaa jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يُحْسِنُونَ أَخْسَرًا ﴿١٠٤﴾﴾ [الكهف: ١٠٣ - ١٠٤]

“Sila warra hojiin isaanii akkaan hong’a oo ta’an isiniif himnuu?” jedhi. Isaan warra odoo dalagaa tolchinee hojjannaa yaadanuu addunyaa keessatti hojiin isaanii duraa badeedha.” [Alkafh: 103-104]

Hadiisa Ergamaa Rabbii (saw) irraa odeeffame keessatti immoo “karaa warra isiniin duraa hanga qalahaan xiyxaa xiyya hordofu tokko hordofuuf jirtu” jennaan (sahaabonni) ‘Yahuudaafi Nasaaraamoo?’ jedhan. “Eenyu ree?” jedhaniin. Bukhaariifi Muslimtu gabaase. Hadiisni lammaffaan immoo Nabiyyiin (saw) “Yahuudaan garee torbaatamii tokkotti qoodamte; Nasaaraanis qoodaa torbaatamii lamatti qoodamte. Ummatattiin kunis qoodaa torbaatamii saditti qoodamuuf jirti. Tokko malee hundi isheetuu ibidda keessa” jedhan. ‘Isheen eenyu ree? Yaa Ergamaa Rabbii!’ jenne. Isaanis (saw) “nama fakkii waan aniifi sahaabonni kiyya irra jirru irra jiraateedha” jedhan.

04 Rukuu’ii

05 Shanaffaan immoo isa irraa ol jechuudha.

06 Jahaffaan immoo qaama torban irratti sujuuda bu’uudha.

07 Torbaffaan sujuuda irraa sirraa’anii ol ka’uudha.

08 Saddeettaffaan jidduu sujuuda lamaanii taa’uudha.

Ragaan jecha Rabbii ol ta’eeti:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا﴾ [الحج: ٧٧]

“Yaa warri amantan! Rukuu’a godhaa; sujuudas godhaa.” [Alhajji:77]

Hadiisni Ergamaa Rabbii (saw) irraa odeeffame immoo “lafee torba irratti sujuuduun ajajame” jedha.

09 Saglaffaan immoo arkaana hunda keessattuu tasgabbaa’uudha.

10 Kurnaffaan immoo duraa duuba gidduu arkaanaa eeguudha. Ragaan kanaa immoo hadiisa namicha salaata isaa balleessee salaateedha. Abuu Hurayraa irraa odeeffamee ﷺ ni jedhe: odoo nuti Ergamaa Rabbii ﷺ wajjin taa’aa jirruu achumaan namichi tokko seenee salaate, sana booda dhufee Nabiiyyiidhaan ﷺ salaamataa jedhe. Isaanis “deebi’ii salaati; ati hin salaannee” jedhan. Innis deebi’ee akkuma duraan salaatetti salaatee ergasii dhufee Nabiiyyii ﷺ irratti salaamtaa jedhe. Isaanis “deebi’ii salaati; ati hin salaanne” yeroo sadi jedhaniin. Innis “Isa dhugaadhaan si erge natti haa ta’uu! Kana malee ani hin tolchu kanaafuu na barsiisi” jedhe. Isaanis “yeroo gara salaataa dhaabbatte takbiiraa godhi; ergasii Qur’aana irraa waan siif laafe kan sii wajjin jiru qara’i. Ergasii hanga rukuu’a keessatti tasgabbooftutti rukuu’a bu’i. Sana booda hanga dhaabbiitti tasgabbooftutti dhaabadhu. Ergasii hanga sujuuda keessatti tasgabbooftutti sujuudi. Ergasii hanga taa’ichatti tasgabbooftutti ol ka’ii taa’i. salaatuma kee hunda keessattuu kana raawwadhu” jedhan.

11 Kudha tokkoffaan tashahhuda⁽¹⁾ dhumaati. Inni ruknii dirqama. Kun immoo hadiisa Ibn Mas’uud keessatti dhufee jira. Ibn Mas’uud irraa odeeffamee (ra) ni jedhe: odoo tashahhudni dirqama nurratti hin godhamin dura akkana jenna turre: ‘nageenyi gabroota Isaa irraa ta’e Rabbirra haa jiraatu! Nageenyi Jibriiliifi Mikaa’iil irra haa jiraatu.’ Nabiyyiin (saw) ni jedhan: ‘nageenyi gabroota Isaa irraa ta’e Rabbirra haa jiraatu!’ hin jedhinaa. Rabbiin isumatu nagaadha. Haa ta’u malee kan armaan gadii jedhaa:

Attahiyyaatu lillaah! Wassalawaatu, waxxayyibaatu. Assalaamu alayka ayyuhannabiyyu warahmatullaahu wabarakaatuh. Assalaamu alaynaa wa alaa ibaadillaahi assaalihiiin. Ash-hadu Allaa ilaaha illallaah; wa ash-hadu anna Muhammadan Abduhuu warasuuluh.’

Hiikti isaa: Kabajaan, salaatonni (ibaadaan adda addaa)fi dubbiin gaggaariin hunduu kan Rabbiiti. Yaa Nabiyyichaa! Nageenyi sirra haa jiraatu; Rahmanni Rabbiitiifi barakaan isaas. Nageenyi nuufi gabroota Rabbii gaggaarii irras haa jiraatu. ‘Dhugaan gabbaramaan Rabbiin malee hin jiruu’ ragaan ba’a. Muhammadis garbicha Rabbiifi ergamaa Isaa ta’uu ragaan ba’a.

1 Tashahhuda jechuun du’aa’ii taa’icha salaataa keessatti raka’aa lama irratti, yoo salaata raka’aa sadihii ta’e raka’aa sadaffaa irratti yookiin yoo afur ta’es dhuma irratti godhamuu dha. Ergamaan Rabbii ﷺ du’aa’ii isaa Ibnu Mas’uudiin barsiisani. Tashahhuda keessatti du’aa’ii hedduutu dhufe; garuu du’aa’iin haala gaariidhaan guutuu ta’ee dhihaate du’aa’ii Ibnu Mas’uud kana.

Hiikti attahiyyaatu kabajaan hundinuu kan akka of gadi qabuufii, rukuu'a godhuu, sujuuda bu'uufi achi keessatti hafuufi turuu horachuudhaanis ta'ee Isaan maluudhaan kan Rabbiiti. Wanti Gooftaan aalama kanaa ittiin kabajamu hundinuu kan Allahti. Namni isaan keessaa waan tokkollee waan Rabbiin ala jiruuf kenne inni Mushrika kaafira. Salawaanni immoo hiikti ishee du'aa'ii hunda jechuudha. Salaata shananis jedhameera. Waxxayyibaatu lillaahiin immoo Rabbiin gaariidha; jechaafi gocha irraas gaarii malee hin qeebalu jechuudha. Yaa Nabiyyichaa! Nageenyi sirra haa jiraatu; Rahmanni Rabbiitiifi barakaan isaas kan jedhu immoo Nabiyyiidhaaf (saw) nageenya, rahmataafi barakaa Rabbi biraa kadhata. Nabiyyiin (saw) inni du'aa'iin isaaf godhamu kun Rabbi waliin hin kadhata. Nageenyi nuufi gabroota Rabbi gaggaarii irras haa jiraatuun immoo lubbuu keetiif nageenya barbaadda; akkasumas gabroota Rabbi gaggaarii ta'an kan samiifi dachii keessa jiranuufis nageenya kadhata. Nageenya barbaaduun du'aa'iidha. Warri gaggaariin immoo du'aa'iin isaaniif kadhata malee Rabbi waliin hin kadhata. Ash-hadu Allaa ilaaha illallaah wahdahuu laa shariika lah! Ragaa yaqiina (dhugaa) ta'ee 'Dhugaan gabbaramaan dachii keessas ta'ee samii keessa Rabbi malee hin jiruu' ragaa baata. Muhaamad Ergamaa Rabbiitii ragaa ba'uun immoo isaan Gabricha Rabbiitii hin gabbaramanu;

ergamaa Rabbiitii hin kijibsiifamanu. Inumaayyuu ittiin bulamu; ni hordofamu. Gabricha Rabbii ta'uun kabajaa isaaniiti (saw). Ragaan jecha Rabbii ol ta'eeti:

﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ [الفرقان: ١]

“Inni furqaaniin (Qur’aana) akka aalama hundaaf dinniinaa (sodaachisaa) ta’uuf, garbicha Isaa irratti buuse toltuun isaa baay’atte.” [Alfurqaan: 1]

12 Kudha lammaffaan tashahhudichaaf taa’uudha.

13 Kudha sadaffaan immoo “Allaahumma salli alaa Muhammadin wa alaa aali Muhammadiin Kamaa sallayta alaa Ibraahiima wa alaa aali Ibraahiima innaka Hamiidun Majiid.⁽¹⁾” Hiikti isaa ‘yaa Rabbi akkuma Ibraahiim irratti Rahmata buufte Muhammadiifi Maatii Muhammad irrattis Rahmata buusi; Ati faarfamaa guddaa waan taateef’ jechuudha.

Salaanni Rabbirraa ta’e kun gabricha Isaa Muhammadiin

1 Garuu salawaata buufamu kana hanga kanatti gabaabsuun gaarii miti. Guutuun isaa kan armaan gadiiti:

Allaahumma salli alaa Muhammadin wa alaa aali Muhammad, Kamaa sallayta alaa Ibraahiima wa alaa aali Ibraahiima innaka Hamiidun Majiid. Allaahumma baarik alaa Muhammadin wa alaa aali Muhammad; kamaa baarakta alaa Ibraahiima wa alaa aali Ibraahiima innaka Hamiidun Majiid.

Hiikti isaas: yaa Rabbi akkuma Ibraahiim irratti Rahmata buufte Muhammadiifi Maatii Muhammad irrattis Rahmata buusi; Ati faarfamaa guddaa waan taateef. Ammas akkuma Ibraahim irratti barakaa buufte Muhammadiifi Maatii Muhammad irrattis barakaa buusi; Ati faarfamaa guddaa waan taateef.

garee (maleykaa) warra olii keessatti isa faarsuudha. Bukhaariin Abul Aaliyaa irraa odeessee ni jedhe: ‘Salaanni Rabbirraa ta’e gabricha Isaa garee olii (maleykaa) keessatti isa faarsuudha.’ Rahmatas immoo jedhameera. Isa duraatu irra sirriidha. Maleykota irraa immoo araarama kadhachuudha. Ilmaan Adam irraa du’aa’ii godhuudhaaf.

14 Kudha afraffaan salaamtaa lamaani. Wabarakaatuuhuufi wanti isa boodaa jechas ta’ee gochi sunnaadha.

Waajiboonni salaata immoo saddeeti.

Isaanis:

- 01 Takbiiraa hunda waan takbiiraa ihraamaa (salaata harramannaatiin) ala jiru,
- 02 Jecha rukuu'a keessatti '*subhaana Rabbiyal Aziim*' jedhamu. Hiikti isaa: Rabbii kiyya guddaan qulqullina isaaf malu qulqulleessa jechuudha.
- 03 '*Sami'allaahu liman hamidahuu*' imaamaafi nama kophaa salaatuuf. Hiikti isaa: 'nama isa faarsuuf Rabbiin dhaga'eera' jechuudha.
- 04 '*Rabbanaa walakal hamdu*' jechuun immoo hundumaafi. Innis 'yaa Rabbi faaruun kan keeti' jechuudha.
- 05 Ammas sujuuda keessatti '*subhaana Rabbiyal a'ala*' jechuudha. Hiikti isaa: Rabbii kiyya ol ta'aa (hundaa ol jirun) qulqullina isaaf malu qulqulleessa jechuudha.

- 06 Sujuuda lamaan jidduutti immoo ‘*Rabbighfirlii*’ jechuudha. Innis yaa Rabbi naaf araarami jechuudha.
- 07 Inni dhumaa immoo tashahhuda jalqabaa fi
- 08 Isaaf jecha taa’uudha.

Arkaana irraa wanti daguudhaanis ta’ee beekaa hafe salaanni isa dhiisuudhaan ni bada. Waajiboonna immoo wanti isaan irraa beekaa dhiifame salaanni isa dhiisuudhaan ni bada. Yoo daguudhaan ta’e immoo sujuud Assahwii (sujuuda gocha dagatame suphuuf bu’amutu) isa supha. Wallaahu a’alam.

Rahmanni Rabbiifi nageenyi isaa nabi Muhammad, maatii isaanii, sahaabota isaanii fi warra hanga Qiyaamaatti isaan hordofe irra haa jiraatu.

Ulaagaalee salaataa, Arkaanonni isheetiifi waajiboonna ishee asitti xumurame.

IslamHouse.com

 IslamHouseOr

 IslamHouseOR/

 islamhouse.com/or/

 IslamHouseOr/

For more details visit
www.GuideToIslam.com

contact us :Books@guidetoislam.com

 Guidetoislam.org

 Guidetoislam1

 Guidetoislam

 www.Guidetoislam.com

المكتب التعاوني للدعوة وتوعية الجاليات بالربوة

هاتف: +٩٦٦١١٤٤٥٤٩٠٠ فاكس: +٩٦٦١١٤٩٧٠١٢٦ ص ب: ٢٩٤٦٥ الرياض: ١١٤٥٧

ISLAMIC PROPAGATION OFFICE IN RABWAH

P.O.BOX 29465 RIYADH 11457 TEL: +966 11 4454900 FAX: +966 11 4970126

HUNDEELEE SADANIIFI RAGAA ISII

Towbaan hatattamaan barbaachistuu tahuu
isiittu kitaaba kana keessatti ibsame.
gufuun towarraa nama dhoowwitus tan
akkam akka taate himamee jira.

IslamHouse.com

Osoul Center
www.osoulcenter.com

